

G'ARB UYG'ONISH DAVRI VA FALSAFIY TAFAKKURNING RIVOJLANISHI VA XUSUSIYATLARI

*Qo'qon universiteti Andijon filiali
Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish o'zbek tili yo'nalishi
O'sarova Gulshanoy Baxtiyorjon qizi
osarovaqulshanoy@gmail.com
Tel: (99) 206 78 71*

Annotatsiya: Ushbu maqola G'arb Uyg'onish (Renessans) davrining madaniy va intellektual yuksalishiga oid hozirgi zamon taraqqiyotidagi intellektual tafakkurni qanday ta'sir qilganligi haqida batafsil tahlil qiladi. Renessans davrida Grek va Rim klassik matnlarni qayta kashf etilgan va bu davrda insonparvarlik, tabiatshunoslik va yangi ilmiy metodologiyalari rivoj topgan. Yevropa adabiyoti, san'ati, fan va falsafasi uchun o'tish davri hisoblanadigan Renessans davri, falsafiy tafakkurning yangi ustuvor yo'nalishlari shakllanishiga ham olib kelgan.

Kalit so'zlar : Renessans, Insonparvarlik, Uyg'onish davri, Qadimgi Yunon va Rim falsafasi, Ilmiy Inqilob, Diniy Islohotlar, Siyosiy Falsafa, Iqtisodiy Fikr.

G'arb uyg'onish Davri (Renessans), XIV-XVII asrlarda Yevropada boshlangan madaniy va intellektual jarayon sifatida tarix sahifalarida o'z o'rniga ega. Bu davr, eski an'anaviy qarashlarni yangilash, qadimgi Yunon va Rim dunyosidan ilhomlanish va shaxsning o'z-o'zini anglashga yangi yondashuvlarni qabul qilish bilan ajralib turadi. Falsafiy tafakkurda ham bu davr juda katta o'zgarishlarni boshdan kechirgan, bu esa insoniy qadriyatlar, fan va san'atning taraqqiyotidagi yangi bosqichlarni yaratgan.

Renessans davri falsafasining rivojlanishida insonparvarlik g'oyalari etakchi o'rinda turadi. Bu davrda shaxsning nufuzi va aqli qadrlanadi, inson mukammallik sari intilish hamda ta'lim va madaniyatda erkinlik g'oyalari yoyila boshlaydi. Aynan shu davrda Dante, Petrarce, Erasmus kabi fikrdorlar o'z asarlari orqali inson tafakkurining yangi istiqbollarini ochdilar.

Uyg'onish qadimgi merosning, xususan Aristotel va Platon fikrlarining qayta o'rganilishi, bu davrning intellektual hayotidagi muhim jihatlardan biriga ayylandi. Yunon va Rim falsafiy tafakkurlarning qayta kashf etilishi, o'sha davr olimlari va fikr mulohazachilar uchun yangi ilmiy va falsafiy yondashuvlarni yaratish imkonini bergan.

Diniy kontekstda Martin Lyuter va boshqa islohotchilar cherkov va diniy tuzilmaning tubdan qayta ko'rib chiqilishini talab qilgan. Lyuter, Calvin va boshqalar diniy

dogmalarga qarshi chiqib, diniy tafakkur va amaliyotda erkinlikni targ'ib qilgan. Renessans insonning siyosiy tuzilmalar va hokimyatning tabiatini qayta ko'rib chiqishiga ham ahamiyat bergan. G'arb uyg'onish davri, ya'ni Renessans, XIV-XVII asrlar oralig'ida Yevropa tarixidagi muhim o'zgarishlar va taraqqiyot davri sifatida tanilgan. Bu davr, qadimgi Yunon va Rim madaniyatlarining qayta kashfi, ilmiy bilimlarning rivoji va insonparvarlik g'oyalarning kengayishi bilan ajralib turadi. Renessans davri falsafiy tafakkurning asosiy xususiyatlari quydagilardir.

Inson Merkezli Falsafa (Humanism)

Renessans davrining eng muhim xususiyati, insonning qadrlanishi va uning qobiliyatlarini qayta baholashdir. Humanistlar insonning oqligini, ijodiy va estetik salohiyatini ta'kidlaydilar. Bu davrda insoniyatning universal qadr- qimmatlarini va hu bilan birga, shaxsiy hukmronlik va mustaqillik qayta kashf qilishga urinishlari kuzatilgan.

Ilmiy va Empirik Yondashuv:

Renessans davrida raqamli va tabiatiy fanlarni rivojlantirishda katta yutuqlar qayd etildi. Falsafada empirizm – bilim olish uchun tajriba va kuzatuvlarni yuqori baholashga asoslangan yondashuv kuchaytirildi.

Diniy islohotlar va Protest Luterizm :

Renessans davrining yana bir yorqin ko'rsatkichi, diniy islohotlar va Xristian cherkovining qayta ko'rib chiqilishidir. Martin Luther va Yan Hus kabi islohotchilar cherkovdagi korruptsiyaga qarshi chiqqan va din bilan davlatning ajralishini talab qilgan. Bu harakatlar G'arbda diniy ko'pinchalik va jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarining o'zgarishiga olib keldi.

Umuman olganda, Renessans davridagi falsafiy tafakkurning rivojlanishi, Garb madaniyatida katta o'zgarishlarni yuzaga keltirdi va bu o'zgarishlar inson tafakkurining yangi yo'nalishlarini belgilab berdi. G'arb uyg'onish davri (Renessans) XIV asrdan boshlab XVII asrga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bu davr falsafada ham katta o'zgarishlarni boshdan kechirdi.

Uyg'onish davrida falsafiy tafakkur quyidagi asosiy xususiyatlarga ega edi:

1. Insonparvarlik (Humanizm): Uyg'onish falsafasi insonparvarlik harakatini qo'llab- quvvatladi. Bu harakatda inson aqli va ijodkorligi oliy qadriyat sifatida e'tirof etildi.
2. Klassik Merosga Qaytish: Uyg'onish davri olimlari Yunon va Rim falsafasiga yangi qiziqish bildirib, bu davrning qadimgi matnlari va bilimlarini qayta o'rganishga intildilar.
3. Tabiatni o'rganish : Bu davr olimlari tabiat qonunlarini tushunish va odamning tabiatdagi o'rnini aniqlash uchun empirik va rasional metodlaridan foydalanishga o'tgan. Bu yondashuv ilmiy inqilobga asos solgan.

4. Diniy Dogmalarning qayta baholash: Martin Lyuter va Jan Kalvin kabi islohotchilar an'anaviy Katolik cherkovini tanqid qilib, din sohasida o'zgarishlarga intildilar .

Renessans davri, Garb uyg'onishning bir mezonini belgilab bergan va insoniyat tarixida yangi falsafiy tafakkur yo'nalishlarini yyaratgan muhim bir zamin hisoblanadi. Bu davrda inson merkeziy yondashuvlar , shaxsiy erkinliklar va ijodiy qobiliyatlar kuchaytirilib, gumanistik qarashlar shakllandi va rivojlantirildi. Diniy islohotlar esa zamonaviy kontekstdagi diniy xilma-xillik va diniy tizimlar, bugungi kunda ham zamonaviy madaniyatni va tafakkurni belgilab beruvchi fundamental tushunchalar sifatida qaraladi.

XIV-XVII asrlar oralig'idagi G'arb uyg'onish davri (Renessans), qadim dunyo merosi bilan Yevropa madaniyatining qayta uyg'onishini belgilaydi. Bu davrning bosh so'zlari – yangilanish , tafakkur erkinligi va inson mukammalligiga intilishdir. Renessans davrining yorqin xususiyatlari orasida, insonning ilohiy qiymati va o'z taqdirini o'zi belgilashiga bo'lgan ishonch turadi. Bu paytda odamlar , qonunlar va tizimlar tarafidan emas, balki o'z qobiliyatlari va istaklari bo'yicha o'z hayotini shakllantirishlari mumkinligi anglash boshladi.

Humanizm – Renessans davrida paydo bo'lgan va aqliy salohiyatga , ilm-fan kashfiyotlariga va madaniy gullab- yashnashiga urg'u beruvchi hisoblanadi . Qadimgi Yunon va Rim faylasuflarining ta'limotlari qaytadan tiklandi va ularning asarlari Renessans faylasuflarining ishlariga asos bo'ldi.

Xulosa qilib aytganda , Renessans davri G'arb madaniyati va falsafasida muhim burilish nuqtasini belgilaydi. Ushbu davrda rivojlanishning har bir qirradi, insoniyatning tarixiy taraqqiyotidagi o'zgarishlarni belgilaydi va biz bugungi kunda zamonaviy bilim, san'at , siyosat va ilm-fan sohalarida foydalanadigan ko'plab asosiy qadriyatlar va tushunchalarning asosini tashkil etadi.

Xulosa: G'arb uyg'onish davri falsafiy o'yni yirik evolyutsiyasini bildiradi. Bu vaqt ichida , o'y fikirlash rivoji insoniyat tarixidagi eng ta'sirchan intellectual o'zgarishlardan birini namoyish etadi. Xulosa qilib aytganda, Renessans davri, G'arb falsafasi va madaniyatining evolyutsiyasi ham hal qiluvchi davr bo'lib, u insonparvarlik, ilmiy o'rganishlar va oqlilikning o'sish davrini namoyon etadi. G'arb uyg'onish davri- falsafada yangi sahifalar ochgan bir davr sifatida tarixiy ahamiyatga ega. Bu davrda insonning ma'naviyati , intellekti va uning jamiyatdagi o'rni qayta baholanadi. Uyg'onish davrining falsafiy tafakkurlari zamonaviy g'oyalarni shakllantirishda shuningdek, san'at va ilmiy bilimlarning taraqqiyotida muhim rol o'ynadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. QODIROV, A. (2025). BADIY ASAR TAHLILI VA DIN INTEGRATSIYASI:(Alisher Navoiy ijodi misolida). *Hamkor konferensiyalar*, 1(11), 386-388.

2. Qodirov, A. (2024). USLUB ADABIYOTSHUNOSLIKNING MUHIM KATEGORIYASI SIFATIDA. *University Research Base*, 857-860.
3. Abdulazizbek, Q. (2024). USLUB ADABIYOTSHUNOSLIKNING MUHIM KATEGORIYASI SIFATIDA. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 2(42), 144-149.
4. Qodirov, A., Inomjonova, M., & Olimova, X. (2025). ADABIYOTSHUNOSLIKDA BADIY ASAR TILI VA BADIY NUTQ USLUBI. *Наука и технология в современном мире*, 4(5), 36-38.
5. O'G'LI, Q. A. L. (2023). ADABIYOTSHUNOS USLUBI HAQIDA (DILMUROD QURONOV IJODI MISOLIDA). *World of Philology*, 2(2), 46-50.
6. Kobilova, Z. B. (2021). Amiriy and fazliy. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(9), 271-276.
7. Kobilova, Z. (2022). Image of a Drinker and a Hermit in the Amir Al-Ghazali. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 173-176.
8. Qobilova, Z. (2020, December). THE ARTISTIC-AESTHETIC EFFECT OF AMIRI'S POETRY SCOPE. In *Конференции*.
9. Haliljonovna, S. K. (2024). PSYCHOLOGICAL POSSIBILITIES OF FORMING INTERESTS IN VISUAL ARTS IN PRESCHOOL CHILDREN. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(3), 438-442.
10. Жахонгирова, Тамил; ,ЭВОЛЮЦИЯ НЕГАТИВНЫХ ЭМОЦИЙ В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ, Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi, 11, 2, 18-20, 2024,
11. Andreyevna, Jaxongirova Tamila; ,CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENT FACTORS IN THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION, Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari, 28, 1, 230-233, 2024,
12. Khabibullaeva F.K. The Problem of Adequacy in Russian Translations of A. Kadiri's novel "The Past Days". Toronto. Design Engineering. 2022. – P. 6091-6101.
13. Abdullaevna, K. G. (2024). TRANSLATION CHALLENGES IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION WITH A FOCUS ON TERMINOLOGICAL DICTIONARIES. *Science and innovation*, 3(Special Issue 34), 178-181.
14. Toshboyeva, O. (2024). THE TERMINOLOGY, GENESIS, AND LINGUISTIC FOUNDATIONS OF "BRAND NAMES" IN THE WORLD OF LINGUISTICS. *University Research Base*, 992-995.